

O‘SMIRLAR XUQUQIY ONGI VA SAVODXONLIGINI OSHIRISHDA MAKTAB VA OILA XAMKORLIGI

Vapayev Sarvarbek Rajabbayevich podpolkovnik

Xorazm viloyati IIB JXX XPB boshlig'i

Annotatsiya: O‘smirlar xuquqiy ongi va savodxonligini oshirishda maktab va oila hamkorligi muhim ahamiyatga ega. Ushbu tadqiqotda, o‘smirlar orasida xuquqiy ongi va savodxonlikni rivojlantirish uchun maktab va oilaning o‘zaro aloqalari, rollari va vazifalari ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: ochiq muloqot, ijtimoiy mas'uliyat, motivatsiya, innovatsiya, savodxonlik, ta'lim.

O‘zbekiston Respublikasining 29.09.2010 yildagi , O‘RQ-263-son “Voyaga yetmaganlar o‘rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklarning profilaktikasi to‘g‘risida”gi Qonuni 6-moddasida Voyaga yetmaganlar o‘rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklarning profilaktikasiga doir faoliyatni axborot bilan ta‘minlash ¹ maqsadida ta‘lim muassasalari va mahalla xamkorligini samarali yo‘lga qo‘yish nazarda tutilgan.

Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining, 03.08.2021 yildagi 490-sonli “Voyaga yetmaganlarga ijtimoiy-huquqiy yordam ko‘rsatishni yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” Qarori ² qabul qilinishi munosabati bilan yosh yigit-qizlarimizni har tomonlama barkamol etib tarbiyalash, bo‘lg‘usi ota-onalar orasida jinoyatchilik va huquqbuzarliklarning oldini olish, ularni har qanday jinoiy unsurlardan hamda tashqi tajavuskor kuchlardan himoya qilish, ularni vatanga sadoqatli, milliy urf-odatlar, an‘analari, ota-bobolarimizdan me‘ros bulib qolgan milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash maqsadida aniq chora tadbirlar belgilab, olindi. Zero, yoshlar–yurt kelajagidir. Ularning ulg‘ayib, mamlakatimizning taraqqiyoti va farovonligi yo‘lida hamjixatlik bilan intilishlari biz qurayot buyuk davlatning poydevori mustaxkam bo‘lishiga xizmat qiladi.

---

¹ <https://lex.uz/docs/-1685726>

² <https://lex.uz/docs/-5550539>

O‘smir yoshlarning xuquqiy ongi va savodxonligini oshirish uchun maktab quyidagi vazifalarni bajarishi lozim:

1) “Yoshlar kelajagimiz poydevori” shiori ostida tadbirlar o‘tkazilishi, bu tadbirga barcha huquq-tartibot organlari, mahalla faollari, o‘rta va oliy ta‘lim yurtlari, “Kamolot” yoshlar ijtimoiy harakatining vakillarining ishtirokini ta‘minlash;

2) maktabdagi yoshlarni sport va fan to‘garaklariga jalb etish;

3) barkamol avlodni tarbiyalashda hamda sog‘lom oilalarni shakllantirishda mamlakatimizdagi mavjud nodavlat, notijorat tashkilotlari, jumladan viloyat «Oila» ilmiy-amaliy markazi bilan hamkorlikda oilada sog‘lom muhitni yaratishga qaratilgan tadbirlarni o‘tkazilishi tashkil etish;

4) doimiy o‘zaro janjallar sodir bo‘ladigan, spirtli ichimliklar va giyohvand moddalariga ruju qo‘ygan va farzand tarbiyasi bilan shug‘ullanmasdan, o‘z holiga tashlab qo‘ygan ota-onalar hamda ularning farzandlari bilan uchrashuv - tadbirlar tashkil etish;

5) maktabdagi tarbiyasi og‘ir, huquqbuzarlik yoki jinoyat sodir etishga moyil voyaga yetmaganlarni turmush tarzini doimiy nazoratga olib, ular bilan muntazam ravishda psixolog va guruh rahbari bilan birgalikda suhbatlar olib borish;

6) maktab ma‘muriyati IIB voyaga etmaganlar bilan ishlovchi hodimlar bilan hamkorlikda dars mashg‘ulotlarga sababsiz qatnashmasdan, o‘tkinchi orzu-xavasga berilib, yengil-elpi mablag‘ topish maqsadida, bozor, savdo do‘konlari, ko‘cha-kuyda o‘zboshimchalik bilan ota-onasining e‘tiborisiz yurgan voyaga yetmagan o‘quvchilar va ularning ota-onalarini fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari huzurida tashkil etilgan voyaga yetmaganlar komissiyasi yig‘ilishlarida muhokama etib, kelgusida bola tarbiyasini ijobiy tomonga o‘zgartirishning aniq choralari belgilash;

7) yoshlar o‘rtasida sog‘lom turmush tarzi tamoyillarini qaror toptirish, ularni giyohvandlik, axloqsizlik, tashqaridan kirib kelayotgan tuban «ommaviy madaniyat»ning turli illatlari xavfi va zararli ta‘sirilaridan himoya qilish maqsadida muntazam ravishda ma‘naviy-ma‘rifiy tadbirlar o‘tkazib turishi;

8) o‘quv- ta‘lim muassasalarida uyali telefondan, video tasvirlarni aks ettiruvchi multimedia vositalaridan foydalanish tartibini belgilash, ularga tegishli cheklovlar joriy qilish, o‘quv muassasalari mas‘ul xodimlari vakolatlarini kengaytirish bo‘yicha tegishli huquqiy ba‘zani yaratish hamda shu sohada profilaktik tadbirlar o‘tkazilishi ta‘minlash;

9) ta'lim maskanida xavfsizlik va yong'in xavfsizligi qoidalari bo'yicha o'quvchilarning bilim saviyalarini oshirish, yong'in xavfsizligi talablarini tushuntirish, ularni ushbu qoidalarga rioya qilishga o'rgatish, shuningdek, bolalarda bu boradagi bilimlarga qiziqish uyg'otish maqsadida viktorina, o'yin va konkurslar tashkil etish³.

O'smir yoshlarning xuquqiy ongi va savodxonligini oshirish uchun ota – onalar tomonidan qo'llaniladigan har qanday tarbiya vositalari ularda ijobiy xususiyatni shakllantirishdan iborat bo'lishi lozim.

Ota-onalar farzandlarini qayta tarbiyalashni asosiy maqsad qilib qo'yib, tarbiya uslublari tizimini o'rganish, ya'ni zaruriy xulq-atvorni shakllantirish maqsadida, shaxsga tarbiyaviy - tashkiliy ta'sir ko'rsatish yo'llari va uslublari majmui orqali singdirish lozim. Tarbiya uslubining to'g'ri tanlanganligi o'smirlar tarbiyasiga ijobiy turtki bo'ladi. Oilada o'smirlarni tarbiyalashning ishontirish, ijobiy natija, rag'batlantirish va jazolash kabi uslublar asosiy o'rin tutadi.

Bolalarni qayta tarbiyalashda ishonch yoki ishontirish uslubi yetakchi o'rin egallaydi. Bu uslubni qo'llashda ota-onalardan samimiylik va rostgo'ylik talab qilinadi. Ishontirish uslubining asosiy shakllaridan biri suxbat bo'lib hisoblanadi⁴. Bunda puxta tayyorgarlik talab etilib, u asosan, guruh rahbari tomonidan amalga oshirilishi lozim. Suxbat, asosan, o'smirning nojo'ya xatti-xarakatini tahlil qilgan holda ko'riladi. Ishontirish bilan birgalikda ota-onalar boshqa, ya'ni buyruq berish, pand-nasixat qilish, ehtiyotkorlik shakllarini ham ko'llashlari lozim. Nasixat qilish jonga tegadigan va har qanday holatda injiqlik qilishga majburlashga aylanmasligi kerak. Ehtiyotkorlik, o'smirni har qanday nojo'ya harakatlarni amalga oshirishdan saqlaydi. Ishontirishning asosiy shakllaridan biri – do'stona maslaxat berish.

Qayta tarbiyalashning boshqa uslublaridan yana biri – mashq bajarish uslubi hisoblanadi. Bunda ijobiy – axloqiy tajriba to'plash maqsadida, o'smirning o'zi jamiyat uchun foyda keltiradigan faoliyatga ishtirok etadi. Bu esa, ongli-axloqiy xulq-atvor malakasini shakllantirish imkonini beradi. Mashq bajarish uslubi tizimlilikni talab etadi, qaysiki, uning doimiy qo'llanilishi ijobiy natijalarga erishish imkonini beradi.

³ Karimova V. Targ'ibotning psixologik uslublari.-T.: "Ma'naviyat", 2001. 32- b

⁴ Yusupov E. Inson kamolotining ma'naviy asoslari. T., 1998.47-b.

Ma'naviy – ahloqiy odatlarning hosil bo'lishi xulq-atvor va xatti- xarakatlarning ijobiy siljishini ta'minlaydi. Oilada o'quv mehnati ko'nikma va malakasi shakllanishi jarayoni yanada yaxshiroq natija beradi, agar ota-onalar :

➤ Bilim olishda qiziqтира oladigan dalillarni ishlata olish, ya'ni bilim olishga bo'lgan intilishlarini yaxshi tomonga o'zgartirish, guruhdagi namunali o'quvchilar darajasiga ko'tarilishi, obro` qozonishda;

➤ O'smirni yomon o'zlashtirishi uchun jazolamasdan, qiynalayotgan fanlariga ko'maklashishda;

➤ O'smirga bo'sh vaqtini to'g'ri tashkil etishiga yordamlashish, unda jamiyat oldidagi mas'uliyatini bajarish ko'nikmalarini tarbiyalashda;

➤ Jamoaga bo'ysunish, jamoa ishiga faol qatnashishga ko'maklashish⁵.

Xulosa qilib aytganda, o'smirlarning xuquqiy ongi va savodxonligini oshirishda maktab va oila xamkorligining roli kattadir.

Oila a'zolari o'rtasidagi hurmat, xotirjamlik xissiyoti muhiti mavjudligi - bola tarbiyasining to'g'riligidan dalolat beradi. Oila xotirjamligi hissiyoti muhitining asosida ota-onalar va farzandlari o'rtasidagi samimiylilik, bir-birlariga ishonch munosabatlari yotadi.

---

⁵ Begmatov A., Rustamova R. Milliy g'oyani targ'iboti va madaniy-ma'rifiy tadbirlar. T.: Ma'naviyat, 2007. 19-b.